

[https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13\(2\)-8](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13(2)-8)

Доктор філософії з хімії **ВАСИЛЬ ШУНКОВ**,
Вінницький національний медичний університет
ім. М. І. Пирогова, Україна
E-mail: svshunkov@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3130-2250

Доцент **МИКОЛА РУДНІЧЕНКО**,
Хмельницький національний університет, Україна
E-mail: e.m.rudnichenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4555-3958

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНИХ МАГІСТЕРСЬКИХ ПРОГРАМ ФАРМАЦІЇ (MPharm) В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена вивченню особливостей інтегрованих магістерських програм підготовки фармацевтів (MPharm) в університетах Великої Британії.

З'ясовано, що фармацевтична освіта у Великій Британії готує студентів до отримання знань і навичок, необхідних для досягнення успіху в усіх потенційних напрямках кар'єри фармацевтів – громадській фармації, лікарняній фармації, промисловості, дослідницькій і науковій діяльності. Наголошено на необхідності врахування випереджувального та пропорційного підходів до формування змісту фармацевтичної освіти, а також використання ефективних технологій навчання, адаптованих до змін у професійній діяльності.

Встановлено, що освітня програма MPharm охоплює фундаментальну та прикладну науку, клінічну та професійну практику в контексті догляду за пацієнтами. Вона передбачає три основні блоки (біологічну науку та терапевтику, фармацевтичні науки та професійну практику), які забезпечуються річними модулями і втілюються в життя через взаємодію з реальними пацієнтами. Охарактеризовано суттєві відмінності між кваліфікаційними дескрипторами для ступенів бакалавра з відзнакою (HE3) та магістра (HE4) згідно з рамкою кваліфікацій вищої освіти Великої Британії.

Окреслено особливості інтегрованої магістерської програми MPharm (магістр фармації): комплексність програми; практична спрямованість; інтеграція теорії та практики; введення у професійну діяльність (можливість практикуватися в аптеці або інших фармацевтичних установах, де студенти отримують досвід роботи з пацієнтами та реаліями фармацевтичної практики); підготовка до реєстрації та отримання фармацевтичної ліцензії.

З'ясовано, що у програмах MPharm традиційний акцент з наукового елементу зміщення на заохочення до аптечної практики та клінічної фармації. У зв'язку з цим відбулося зміцнення навчального балансу підготовки фармацевтів від чистих наук (хімія, біологія, фізіологія) до нових предметних галузей, які включають біотехнології, фармакоекономіку, фармаконагляд, критичну оцінку, управлінські навички.

Встановлено, що деякі фармацевтичні школи удосконалили свої бакалаврські програми, втілюючи в підготовку фармацевтів ідеї самокерованого навчання, розширення індивідуальних можливостей студентів та реалізацію стратегії навчання впродовж життя.

Ключові слова: *магістерська програма, Велика Британія, фармацевт, фармацевтичні школи, професійна підготовка, кваліфікаційні дескриптори, освітні програми, клінічна фармація, магістр фармації.*

PECULIARITIES OF INTEGRATED MASTER OF PHARMACY DEGREE PROGRAMS (MPharm) IN THE UNIVERSITIES OF GREAT BRITAIN

ABSTRACT

The article studies the peculiarities of integrated Master of Pharmacy degree programmes (MPharm) in the universities of Great Britain.

It is established that pharmacy education in the UK provides students with knowledge and skills they need to succeed in all potential career paths for pharmacists – community pharmacy, hospital pharmacy, industry, research or postgraduate study. The need to take into account anticipatory and proportional approaches to designing the content of pharmaceutical education and use effective learning techniques adapted to changes in professional activity is emphasized. The MPharm program encompasses basic and applied science, clinical and professional practice in the context of patient care. It covers three main branches of training (biological science and therapeutics, pharmaceutical science and professional practice), which are provided by year-long modules and implemented into practice through interaction with real patients.

Significant differences between qualification descriptors for Bachelor with Honors (HE3) and Master (HE4) degrees under the UK Higher Education Qualifications Framework are characterized.

The peculiarities of the integrated Master of Pharmacy degree programs (Mpharm) are outlined. They include the complexity of the program; practice-oriented approach; integration of theory and practice; introduction to professional activities (the opportunity to practise in a pharmacy or other pharmaceutical institutions, where students get experience working with patients and observing pharmacists' work); preparation for registration and obtaining a pharmaceutical license.

It is found that in MPharm programs, the traditional emphasis on the scientific training has been shifted to the encouragement of pharmacy practice and clinical pharmacy. In this regard, there was a shift in the educational training of pharmacists from pure sciences (chemistry, biology, physiology) to new subject areas, which include biotechnology, pharmacoeconomics, pharmacovigilance, critical evaluation, and management skills.

It is defined that some pharmaceutical schools have improved their undergraduate programs by incorporating self-directed learning, expanding individual student opportunities, and implementing a lifelong learning strategy into pharmacists' training.

Keywords: *Master of Pharmacy degree program (Mpharm), Great Britain, pharmacist, pharmacy schools, professional training, qualification descriptors, educational programs, clinical pharmacy.*

ВСТУП

Інтеграція України в європейській освітній простір потребує постійного вдосконалення професійної підготовки фахівців. Реформування медичної освіти – одна з найбільш актуальних проблем. Останніми роками нового статусу набуває проблема професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні, адже вона сприяє подальшому розвитку охорони здоров'я, збереженню й зміцненню здоров'я людей та запобіганню різноманітним захворюванням.

Актуальним у цьому контексті є досвід Великої Британії, де підготовка майбутніх фармацевтів здійснюється відповідно до світових стандартів, а рейтинг британських університетів за світовими показниками Академічного рейтингу світових університетів (Academic Ranking of World Universities), QS-рейтингу, залишається високим.

Сполучене Королівство продовжує залишатися світовим лідером у дослідженні, інноваціях та розробці ліків, оптимізації охорони здоров'я та використанні медикаментів. Фармацевтична освіта у Великій Британії готує студентів до отримання знань і навичок, необхідних для досягнення успіху в усіх потенційних напрямках кар'єри фармацевтів – громадській фармації, лікарняній фармації, промисловості, дослідженнях та післядипломній освіті.

У Стратегії 2030 «Безпечна та ефективна фармацевтика як основа здорового суспільства» (General Pharmaceutical Company (n.d.). Vision 2030 «Safe and effective pharmacy care at the heart of healthier communities») зазначено, що надання якісних фармацевтичних послуг громадянам залежить від низки чинників, зокрема від забезпечення якості освіти та результатів навчання майбутніх фармацевтів відповідно до потреб галузі та пацієнтів. Наголошено на необхідності врахування випереджувального та пропорційного підходів до формування змісту фармацевтичної освіти, а також використання ефективних технологій навчання, адаптованих до змін у професійній діяльності. У 2022 році важливі зміни відбулися в британському законодавстві, які стосуються кваліфікаційних вимог до професійних функцій та посадових інструкцій фармацевтів, провізорів, управлінців фармацевтичними компаніями, аптеками (Responsible Pharmacists, Superintendent Pharmacists and Chief Pharmacists) тощо. Окрему увагу приділено професійним стандартам. У Стратегічному плані 2020–2025 акцентовано увагу на напрямках вдосконалення аптечного обслуговування шляхом модернізації та реформування професійної підготовки фармацевтів. Йдеться про оновлення нормативів базової освіти та підготовки фармацевтів і аптечних техніків; забезпечення професійного розвитку кваліфікованих фармацевтів (реєстраційний та постреєстраційний етапи); удосконалення механізмів акредитації освітніх програм та забезпечення якості фармацевтичної освіти; оновлення правил, змісту та термінів реєстрації (у тому числі закордонної) для отримання статусу Зареєстрованого фармацевта тощо. Мета реформ полягає в тому, щоб всі фармацевти в майбутньому мали навички, необхідні для виконання нових розширених клінічних функцій експертів з лікарських засобів у всіх галузях. Для цього ключовим завданням є створення та реалізація інтегрованих освітніх програм (MPharm), які реформують існуючу систему чотирирічного навчання для отримання ступеня магістра фармації та однорічної передреєстраційної підготовки. Це дасть змогу випускникам бути незалежними лікарями, які мають право виписувати рецепти після проходження професійної реєстрації (General Pharmaceutical Company (n.d.). Strategic plan 2020–25: year four)

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті полягає у вивченні особливостей інтегрованих магістерських програм підготовки фармацевтів (MPharm) в університетах Великої Британії.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У контексті нашого дослідження науковий і практичний інтерес становлять праці зарубіжних дослідників з проблем професійної підготовки фармацевтів, таких як: Д. Бельчер (D. Belcher), С. Вілліс (S. Willis), К. Вілсон (K. Wilson), Дж. Джессон (J. Jesson), П. Кард (P. Card), Л. Кларк (L. Clarke), К. Ленглі (C. Langley), П. Льюїс (P. Lewis), Дж. Мерріотт (J. Marriott), М. Сосабовські (M. Sosabowski), К. Хетфілд (K. Hatfield) та ін.

У процесі дослідження використано такі теоретичні та емпіричні методи, як аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, інтерпретація, моделювання та ін.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Велика Британія продовжує залишатися світовим лідером у дослідженнях, інноваціях та розробці ліків, оптимізації охорони здоров'я та використанні медикаментів. Усі знання та інновації з фармацевтики зосереджені в британських університетах, де працюють провідні педагоги та вчені фармацевтичної галузі. Фармацевтична освіта у Великій Британії спрямована на отримання студентами фахових знань, умінь та навичок для успішної реалізації в усіх потенційних напрямках кар'єри фармацевта (соціальна фармація, лікарська фармація, промислова фармація, фармацевтичні дослідження) (Royal Pharmaceutical Society of Great Britain, 2004).

Історично склалося так, що вступ до професії фармацевта вимагав успішного завершення 3-річного навчання для отримання ступеня бакалавра фармації (BPharm) або бакалавра фармацевтичних наук (BSc) з подальшою річною передреєстраційною професійною діяльністю під наглядом наставника. З початку століття практика отримання бакалаврської фармацевтичної освіти у Великій Британії змінилася. У 1997 році визнаною кваліфікацією, яка дозволяє реєстрацію в Королівському фармацевтичному товаристві Великої Британії (RPSGB, Royal Pharmaceutical Society), стала 4-річна інтегрована магістерська програма MPharm, після завершення якої обов'язковою є річна програма стажування (інтернатура) (Sosabowski & Gard, 2008).

Відповідно до Болонської угоди щодо освітньої еквівалентності в Європі, програма MPharm класифікується як «магістерська програма бакалавра», яка є нижчою кваліфікацією, ніж традиційний ступінь магістра, оскільки наявність ступеня бакалавра не є обов'язковою для подання заявки на вступ на освітню програму MPharm. В Європі освітні програми для отримання диплома фармацевта зазвичай тривають від 5 до 6 років. 4-річна програма MPharm Великої Британії є найкоротшою серед європейських програм підготовки фармацевтів (Willis et al., 2006).

Програми MPharm фармацевтичних шкіл британських університетів відповідають усім критеріям європейських стандартів щодо еквівалентності кваліфікацій: громадянин Європейського Союзу, який отримав ступінь MPharm, має право подати заявку на реєстрацію в будь-якій європейській державі, пройшовши стажування.

Чотирирічна програма MPharm забезпечує фармацевтичну освіту відмінної якості та зосереджена на підготовці майбутніх фармацевтів, які сприятимуть безпечному та ефективному використанню ліків, гарантуючи безпеку пацієнтів і громадськості. Навчальна програма MPharm орієнтована на результати та розроблена для підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності як фармацевта, так і лікаря, який виписує рецепти. Вона передбачає вивчення фундаментальних та

прикладних наук, клінічну та професійну практику – все в контексті догляду за пацієнтами. Навчання включає три основні блоки підготовки (біологічні науки та терапевтику, фармацевтичні науки та професійну практику й призначення рецептів), які забезпечуються річними модулями і втілюються в життя через взаємодію з реальними пацієнтами. Проте існує певна неузгодженість щодо вимог до рівня знань після завершення навчання за програмою MPharm та відповідності програми дескрипторам Національної рамки кваліфікацій (НРК) (Royal Pharmaceutical Society of Great Britain, 2004; Sie et al., 2003).

MPharm (магістр фармації) є особливим ступенем, і хоча його назва містить термін «магістр», не коректно прирівнювати його до ступеня магістра інших галузей. Фармацевтичні програми MPharm Великої Британії є інтегрованими програмами перших та других ступенів. Це означає, що студенти, які успішно завершують цю програму, отримують кваліфікацію фармацевта, а не ступінь магістра.

Агенція з забезпечення якості вищої освіти Великої Британії (QAA) використовує термін «інтегровані магістерські ступені» для програм, в яких поєднується навчання на рівні бакалаврату з відзнакою та на рівні магістратури на останніх етапах навчання. Назви програм та присудження інтегрованих магістерських ступенів зазвичай відображають предметну галузь. Для підготовки фармацевтів в назви включають Master of Pharmacy (MPharm).

Таблиця 1

Кваліфікаційні дескриптори для ступенів бакалавра з відзнакою (HE3) та магістра (HE4) відповідно до рамки кваліфікацій вищої освіти Великої Британії

Ступінь бакалавра з відзнакою (HE3)	Ступінь магістра (HE4)
<i>Отримують студенти, які продемонстрували</i>	
Повне розуміння ключових аспектів своєї галузі навчання, набуття послідовних та детальних знань, які ґрунтуються на передовому досвіді академічної підготовки та професійної практики	Глибину знань та повне розуміння актуальних проблем та/або нових ідей , які базуються на передовому академічному досвіді, дослідженнях та професійній практиці
Здатність застосовувати чітко визначені методи аналізу та дослідження в рамках обраної галузі	Всебічне розуміння того, як можна застосовувати визначені методи дослідження до власних досліджень та для передових наукових розробок
<i>Концептуальне розуміння, яке дозволяє студенту</i>	
Висувати та доводити гіпотези та/або вирішувати проблеми, використовуючи ідеї та методи, які є передовими в обраній галузі Описувати та коментувати окремі аспекти поточних досліджень або відповідних передових наукових розробок у галузі	Критично аналізувати сучасні дослідження та передові наукові розробки з обраної галузі Оцінювати методології та критично їх аналізувати, а в окремих випадках – висувати нові гіпотези
Усвідомлювати невизначеність , неоднозначність та обмеженість знань; вміти керувати власним навчанням та робити висновки у результаті опрацювання наукових праць і першоджерел	Демонструвати оригінальність у застосуванні знань та розуміти, як визначені методи дослідження та пошуку можуть бути використані для створення та інтерпретації нових знань з обраної галузі

Джерело: Quality Assurance Agency, 2014

Рамка кваліфікацій вищої освіти Великої Британії (Frameworks for Higher Education Qualifications of UK Degree, FHEQ) окреслює вимоги для кожного ступеня вищої освіти. У таблиці 1 представлено суттєві відмінності між кваліфікаційними дескрипторами для ступенів бакалавра з відзнакою (HE3) та магістра (HE4) згідно з рамкою кваліфікацій вищої освіти Великої Британії.

Інтегровані магістерські програми, як правило, передбачають навчання, яке прирівнюється до як мінімум одного навчального року денної форми навчання на рівні 7 (рівень магістратури) Рамки кваліфікацій вищої освіти Великої Британії (FHEQ). Таким чином, навчання на рівні бакалаврату інтегрується з навчанням на рівні магістратури. Програми розроблені таким чином, щоб повністю відповідати кваліфікаційним дескрипторам на рівні 6 та 7 FHEQ (Quality Assurance Agency, 2020).

Інтегрована магістерська програма MPharm має свої особливості, а саме:

1. **Комплексність програми:** інтегрована програма MPharm зазвичай охоплює широкий спектр предметів, що включає як базові наукові дисципліни (хімія, біологія, фізіологія), так і фармацевтичні науки (фармакологія, фармація, клінічна фармація та ін.).

2. **Практико-орієнтований підхід:** програма акцентована на набуття практичних навичок і передбачає лабораторні роботи, симуляційні вправи, а також навчальну практику в аптеці чи лікувальних установах.

3. **Інтеграція теорії та практики:** програма спрямована на інтеграцію теоретичних знань з практичними навичками.

4. **Введення у професійну діяльність:** студентам надається можливість проходити навчальну практику в аптеці або інших фармацевтичних установах, де вони отримують досвід роботи з пацієнтами та реаліями фармацевтичної діяльності.

5. **Підготовка до реєстрації:** студенти інтегрованих магістерських програм MPharm проходять відповідну підготовку для отримання фармацевтичної ліцензії та реєстрації. Програми враховують регуляторні вимоги та стандарти для фармацевтичної практики в конкретній країні (Wilson et al., 2008).

Бакалаврська програма з фармації була продовжена урядом до чотирьох років і санкціонована Королівським фармацевтичним товариством Великої Британії (RPSGB) у 1997 році. На цьому етапі RPSGB не брало участі в ухваленні рішення про зміну ступеня з бакалавра до магістра; це рішення було залишено на розсуд окремих фармацевтичних шкіл.

Запровадження чотирирічної програми MPharm спонукало фармацевтичні школи університетів до перегляду навчальних планів. При цьому використовувався один підхід для всіх університетів. Варто зауважити, що збільшення тривалості програми підготовки фармацевтів до 4 років призвело й до збільшення навчального навантаження, яке не дозволяло студентам опрацювати матеріал, що викладався, не забезпечувало достатньо часу студентам для отримання знань, якими повинен володіти випускник фармацевтичного факультету для того, щоб по-справжньому осмислити те, що він вивчає і навіщо. Як наслідок, виникло певне занепокоєння, що загальні наукові знання та академічні стандарти студентів MPharm були нижчими, ніж у попередні роки.

Водночас, у програмах MPharm традиційний акцент з наукового елементу був зміщений на заохочення до аптечної практики та клінічної фармації. Зі зміною акценту на реальну практику, госпітальну та клінічну фармацію, відбулося зміщення навчального балансу підготовки фармацевтів від чистих наук (хімія, біологія,

фізіологія) до нових предметних галузей, які включають біотехнології, фармако-економіку, фармаконагляд, критичну оцінку, управлінські навички.

Іншою істотною відмінністю між старою трирічною і новою чотирирічною програмою стало запровадження дослідницького проєкту, який студенти зазвичай виконують на останньому курсі, і який передбачає збір, обробку та аналіз даних. Дослідницькі проєкти охоплюють теми, пов'язані з лабораторними дослідженнями, клінічною практикою та професійною діяльністю, а їх результати представляються для апробації у наукових виданнях. При цьому час, який виділяють університети на виконання дослідницького проєкту, значно варіюється між університетами – від 175 до 450 годин (тобто половина останнього року навчання).

Щоб залишатися конкурентоспроможними в освітній галузі, орієнтованій на споживача, всі фармацевтичні школи пройшли певні зміни. На цьому етапі не було чітко визначеного і прийнятого стандарту для магістерської програми MPharm. Проте критерії для магістерських ступенів вищої освіти, опубліковані QAA в Національній кваліфікаційній рамці (НРК), разом з предметними критеріями для фармацевції, змусили фармацевтичні школи переглянути реалізацію ними програм MPharm. Тепер вони повинні були забезпечити такий рівень програм MPharm, щоб вони дійсно надавали підготовку, яка відповідає ступеню магістра (Quality Assurance Agency, 2014; Quality Assurance Agency, 2002).

Королівським фармацевтичним товариством Великої Британії (RPSGB) встановлено орієнтовний навчальний план підготовки магістрів за програмою MPharm, який було запропоновано всім фармацевтичним школам. Проте кожна школа розробила свій унікальний план з урахуванням особливостей організації навчального процесу в школі, характеру і стилю викладання.

Деякі фармацевтичні школи удосконалили свої бакалаврські програми, впровадивши в програми підготовки фармацевтів ідеї самокерованого навчання, розширення індивідуальних можливостей студентів та реалізацію стратегії навчання впродовж життя, викладену у Звіті Дірінга (Dearing, 1997; The Dearing Report, 1997).

В освітні програми MPharm були введені нові актуальні дисципліни для забезпечення професійного зростання майбутніх фармацевтів, здобуття досвіду практичної підготовки, виконання вимог Департаменту охорони здоров'я щодо міжпрофесійної співпраці та комунікації (Department of Health, 2001).

Дослідницький проєкт і індивідуальні особливості організації навчання виявилися найбільшою сферою неузгодженості між фармацевтичними школами. Дескриптори ОКР передбачають мінімум 420 годин загального навчального навантаження студента, що прирівнюється до тримісячного періоду роботи з повною зайнятістю, проте між фармацевтичними школами все ще існують значні суперечності щодо тривалості навчання і навантаження.

Більшість університетів усвідомлюють ці суперечності і активно шукають стратегії виправлення ситуації. Дослідження виявило, що хоча деякі програми наблизилися до відповідності критеріям QAA для магістерського рівня, жодна з них не задовольняє їх повністю. Крім того, існують концептуальні відмінності між магістерськими програмами для післядипломної та бакалаврської освіти, навіть якщо QAA не враховує ці відмінності (Quality Assurance Agency, 2020).

Історично склалося так, що студент зараховувався на магістерську програму лише після завершення бакалаврської програми, незалежно від спеціальності. Проте зараз практика змінилася у низці галузей освіти, включаючи і фармацевтику, але у

фармацевтиці ситуація ускладнюється тим, що багато шкіл також проводять післядипломні магістерські програми для кваліфікованих фармацевтів. Таким чином виникає питання чи є бакалаврські та післядипломні магістерські програми еквівалентними за змістом, формами та підходами до навчання (Harris, 1996). QAA не вважає це проблемою і стверджує, що програма або відповідає вимогам до ступеня магістра або ні. Термін «інтегрована магістратура» застосовується до програми, яка передбачає відповідне навчання (як на бакалаврському, так і на магістерському рівнях), і структура якої дає студентам можливість досягати і демонструвати необхідні результати навчання для отримання ступеня магістра (Quality Assurance Agency, 2020).

Таким чином, позиція QAA така: можуть існувати різні «типи» магістерських програм, проте навчальні результати мають бути приблизно однаковими.

З огляду на неоднозначне відношення QAA до інтегрованих магістерських програм, фармацевтичні школи не можуть виробити певну стратегію для розроблення і структурування своїх освітніх програм.

Деякі фармацевтичні школи запропонували можливість «імпорту» існуючих магістерських модулів на останній рік програми MPharm. Такий підхід дав би змогу реально продемонструвати, що останній рік MPharm відповідає критеріям QAA для присвоєння ступеня магістра. Проте така практика була б прийнятною, якби існувала можливість для всіх студентів завершити трирічну програму з отриманням ступеня бакалавра. Наразі така практика має місце лише у деяких магістерських програмах з фармації та деяких програмах MPharm у Великій Британії.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Таким чином, дослідження інтегрованих магістерських програм підготовки фармацевтів (MPharm) дозволило визначити їх особливості (комплексність програми; практична спрямованість; інтеграція теорії та практики; введення у професійну діяльність; підготовка до реєстрації та отримання фармацевтичної ліцензії) та відповідність дескрипторам магістерського рівня НРК.

Водночас, проведене дослідження дає підстави стверджувати, що сучасні інтегровані магістерські фармацевтичні програми не цілком відповідають рівню підготовки для отримання ступеня магістра. Між фармацевтичними школами все ще існують значні суперечності не тільки щодо тривалості навчання і навчального навантаження, але й щодо організації навчального процесу. Дослідження виявило, що хоча деякі програми наблизилися до відповідності критеріям QAA для магістерського рівня, жодна з них не задовольняє їх повністю. Наслідки такої ситуації можуть негативно впливати не лише на професію, але й на довіру до системи вищої освіти Великої Британії. Суперечності щодо відповідності програм певному ступеню має відійти в історію. Наразі, єдиним дієвим вирішенням проблеми є забезпечення відповідності програм MPharm критеріям QAA, щоб майбутні фармацевти та суспільство в цілому могли бути впевнені в якості підготовки фахівців та їх готовності до якісної професійної діяльності.

Перспективами подальших розвідок вважаємо вивчення досвіду інших європейських країн щодо організації і реалізації ними магістерських програм підготовки фармацевтів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dearing, R. (1997) *Education in the Learning Society. Report of the National Committee (The Dearing Report)*. London, HMSO.

2. Department of Health (2001). *Working together – learning together: a framework for lifelong Learning for the NHS*. Retrieved from <http://www.doh.gov.uk/lifelonglearning/workingtogether.pdf> (accessed 2023).
3. General Pharmaceutical Company (n.d). *Strategic plan 2020-25: year four*. Retrieved from https://www.pharmacyregulation.org/sites/default/files/document/gphc/_strategic_plan_2020-25_year_four.pdf
4. General Pharmaceutical Company (n.d). *Vision 2030 “Safe and effective pharmacy care at the heart of healthier communities”*. Retrieved from <https://www.pharmacyregulation.org/sites/default/files/document/gphc-vision-2030.pdf>
5. Harris, M. (1996). *Review of Postgraduate Education*. Retrieved from http://www.hefce.ac.uk/pubs/hefce/1996/m14_96.htm (accessed 2023).
6. Parker, M. (1992). A non-prescriptive degree. *Pharmaceutical Journal*, 248–275.
7. Quality Assurance Agency (2020). *Characteristics Statement. Master’s Degree*. Retrieved from https://www.qaa.ac.uk/docs/qaa/quality-code/master-s-degree-characteristics/-statement.pdf?sfvrsn=6ca2f981_10 (accessed 2023).
8. Quality Assurance Agency for Higher Education (2002). *Pharmacy Subject Benchmark Statements. Gloucester: Quality Assurance Agency for Higher Education*. Retrieved from <http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/benchmark/honours/ pharmacy/ asp> (accessed 2023).
9. Quality Assurance Agency (2014). *The framework for Higher Education Qualifications of UK Degree Awarding Bodies*. Retrieved from <https://www.qaa.ac.uk/docs/qaa/quality-code/qualifications-frameworks.pdf> (accessed 2023).
10. Royal Pharmaceutical Society of Great Britain. (2004). *Making pharmacy education fit for the future*. Retrieved from <http://www.rpsgb.org/pdfs/>
11. Sie, D., Bates, I., Aggarwal, R., & Borja-Lopetegi, A. (2003). An Analysis of the New UK Master of Pharmacy Degree Programme: Rhetoric and Reality. *Pharmacy Education*, 3, 169-175. 10.1080/1560221031000147557.
12. Sosabowski, M. & Gard, P. (2008). Pharmacy education in the United Kingdom. *American Journal of Pharmacy Education*, 72(6), 130.
13. The Dearing Report (1997). *Higher Education in the learning society Main Report*. London: Her Majesty's Stationery Office
14. The General Pharmaceutical Council (GPhC) (2023). Retrieved from <https://www.pharmacyregulation.org/>
15. Willis, S., Shann, P., & Hassell, K. (2006). *Studying pharmacy: who, when, how, why? what next? A longitudinal cohort study of pharmacy careers*. University of Manchester: Center for Pharmacy Workforce Studies.
16. Wilson, K., Jesson, J., Langley, C., Clarke, L., & Hatfield, K. (2008). *MPharm programmes: where are we now? Royal Pharmaceutical Society of Great Britain*. Retrieved from <http://www.rpsgb.org/informationresources/downloadsocietypublications/>.